

tari, in quantum obligat solum promittentem, juxta dicta n. 17.

Instabis : in dubio verba sunt interpretanda potius, ut res valeat, quam pereat, arg. c. *Abbate, de Verb. signif.* Ad hanc instantiam patebit infra n. 47.

43. *Qui ad factam promissionem tacet, non censetur repromittere. Qui tacet consentire videtur; quomodo intelligendum.* — Resp. II. Pariter non censetur sponsalia esse, nec fieri, si una parte matrimonium futurum promittente altera tacet. Guttierrez, *de Matrim.*, cap. III, num. 2; Engel, h. t. § 2, n. 8, cum communissima aliorum per jura, num. præced., allegata. Cui accedit ratio, videlicet, quia taciturnitas ex se nec consensum, nec dissensum importat, sed mediat inter utrumque, juxta regulam 44, juris in 6, ibi: « Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur. »

Nec obstat conclusioni statim præcedens regula juris in 6. « Qui tacet, consentire videtur. » Nam imprimis opponitur eidem Regula, num. præced., allegata. Dein cum communi doctorum explicatur, et distinguitur: « Qui tacet consentire videtur, » in quantum est in sui favorem, vel in leve duntaxat præjudicium, conceditur, arg. 1. *qui patitur*, 18, ff. *mandati*, et 1. *Si absent.*, 4, C. *Si verum petatur*. In quantum est in tacentis præjudicium, et ipsius libertatem lædit, atque obligationem inducit, negatur, 1. *in eo*, 45, § *Deinde*, ff., *de Ritu nupt.*

44. *Ex diverso capite potest esse dubium, aut ambiguum, an sponsalia sint contracta necne. Nec de quovis idem erit judicium.* — Quæritur IV. Quid in foro externo facere debeat judex, si consideratis omnibus considerandis dubium obscurum, aut ambiguum maneat, an sponsalia sint contracta, seu an vera promissio matrimonii facta sit, necne. Ante responsonem notandum, ex diverso capite manere posse dubium, et ambiguum, an sponsalia contracta, et promissio futuri matrimonii revera facta sit, nec ne. Videlicet 1. Si verba, et signa, ex se ipsis, et ex communi doctorum sint obscura et dubia, ipseque proferens verba, vel eadem signa negat, se illa intentione promittendi matrimonium protulisse seu edidisse. 2. Si verba, aut signa ex se sunt quidem clara, et ex communi doctorum sententia promissionem matrimonii certo significantia, sed pars adversa dicit, se illa non serio, sed fecte tantum, vel ex osol joco protulisse. 3. Si absolute negat,

compars autem sufficienter probare non test. Et hæc diversitas dubii est bene terna, ne alias, dum una eademque jurgola, aut principium de dubio, ad quod dubium casum pariformiter applicatur, testes contra justitiam damnificentur, cum certum sit, non quodvis juris principium de dubiis, ad quemvis ex dictis dubiis casibus quadrare, uti statim patebit ex sequentibus conclusionibus. Itaque:

45. *Quando verba aut signa ex se ipsis sunt obscura, et proferens ea, negat sponsalia, et absolvi, vel ad juramentum admitti.* — Resp. Quando verba, aut signa ex se ipsis, vel circumstantiis tam obscura, dubia, aut ambigua proferuntur, eduntur, ut omnibus consideratis considerandis revera adhuc dubium maneat, an per ea promissio matrimonii facta, aut sponsalia contracta sint, necne, proferens autem ea, fatetur quidem, se illa protulisse, aut edidisse, negat vero, intentione matrimonii promittendi a se id factum esse, debet judex talem negantem vel absolvere, vel eidem deferre juramentum purgatorium, quod non habuerit intentionem promittendi matrimonium, ac juramento deposito acquiescere. Probatur conclusio præcipue quoad primam partem efficaciter ex claris juris textibus num. 41. allatis, quos ibidem lege. Accedit textus ex c. *Litteris*, 3, *de Probat.* ubi dicitur quod « promptiora sint jura ad absolvendum, quam condemnandum. » Ratio est, tum quia, cum juxta tritum illud: « Quilibet sit interpret suorum verborum, » sane in dubiis ambiguis et obscuris recurrendum est ad mentem proferentis, eique saltem juranti credendum, arg. c. *Cum in tua*, § *fin. Qui matrim. accus.* et c. *Personalis in fin. Except.*; tum quia universaliter, quando de mente et conscientia aliqujus agitur, statur juramento illius, prout bene docet Glossa communiter recepta in c. *Significasti*, 18, *de Homicid. volunt.* 7. *Si ita est*, atque in specie docet Gailus, lib. II, observat. 48, n. 24, et seq.; Felinus, in c. *Quando de præsumpt.* n. 6. arg. cit. *Juribus*, et c. *Si vero de Sentent. excomm. c. Præsentium. de Testib.* juncto can. *Si verum esset*, caus. 31, q. 2.

46. *Si vero sunt clara et juxta communem usum indicant, condemnatur ad ea, nec admittitur ad juramentum, licet dicat, se illa tantum ficti, aut jocosè protulisse, nisi jocosè saltem semiplene probet.* — Resp. II. Si verba, aut signa sunt quidem clara ex communi lo-

quendi usu, locive consuetudine, aut communi doctorum, sponsalia, aut promissionem matrimonii indicantia, pars adversa autem dicat, se non serio, sed ex joco tantum ea protulisse, tunc judex in foro externo præsumere et judicare debet, rem serio fuisse actam, consequenter promissionem veram matrimonii fuisse factam, nisi jocosè aliunde constet, aut sufficienter probetur. Quod si jocosè probetur, vel appareat, sed non nisi taliter, quod adhuc dubium ambiguum, aut obscurum maneat, serione, an jocosè fuerit actum, deferendum est proferenti talia verba, vel signa, juramentum, eique standum erit. Tota conclusio per jura et rationes satis præbata jam existit ex dictis supra. Et quidem prima pars liquet ex n. 7 et 29. Atque altera pars per jura et rationes num. præced. allatas.

47. *In dubio verbo interpretanda sunt, ut res valeat potius, quam pereat: quomodo intelligendum.* — Objicies contra hanc conclusionem illud receptum. « In dubio sic intelligenda sunt verba, ut res, de qua agitur, valere possit potius, quam perire: » ergo quotiescumque, et ex quacunque ratione dubium remanet, an per verba aliqua fuerint contracta sponsalia necne, semper interpretanda erunt pro valore sponsalium. Huic textui opponuntur imprimis alii, iique efficaciores juris textus in simili casu contra sponsalia aperte faventes, supra n. 41 allegati. Dein concordando jura juribus respondetur, textum in objectione positum solummodo habere locum, quando jam certo constat de consensu et voluntate, qua quis voluit stipulari, condere testamentum, inire contractum, dare privilegium, etc.; tunc enim, si ambiguitas incidit verborum, hæc ita interpretanda erunt, ut res potius valeat, quam quod contra notam voluntatem pereat. Secus est, quando de ipso consensu et voluntate cuiuspiam circa substantiam rei dubium existit, ut in proposito. Et hæc responsio conformis etiam est ipsi c. *Abbate, de Verb. signif.* utpote ubi casus est, certo constituisse de privilegio concessio, et controversiam tantum fuisse de aliqua verborum ambiguitate, de quo Papa respondet, verba sic intelligenda esse, ut privilegium certo concessum potius valeat, quam pereat, seu nullum effectum habeat.

48. *Qui clara proferens verba dicit, se illa dolose, ac fictitè ad obtinendum v. g. usum corporis dixisse, non auditur, nec admittitur ad ju-*

ramentum. — Resp. III. Si autem existente claritate verborum (de qua in præcedenti conclusione) pars adversa excipiat, et dicat, se non sincera mente, sed dolosa fictione, et fraudulenter talia verba v. g. ab obtinendum usum corporis, vel alium similem finem, nullam in foro externo fidem meretur, nec juramentum admitti, sed juxta externum verborum sensum ac tenorem judicandus, et condemnandus est. Hanc conclusionem probatam vide supra n. 7 et 8.

49. *Quando verba, aut signa sunt clara et significant sponsalia, et reus absolute negat, se ea protulisse, actor vero id plene probare non potest, quid facere debeat judex. Reo potius favendum est, quam actori. Juramentum cui deferendum, quando dubium est, an sponsalia contracta sint, necne.* — Resp. IV. Rursus si verba aut signa, quæ in causa sponsalium ad tribunal externum judicanda veniunt, sunt clara quidem, et juxta communem usum loquendi, communem doctorum, sponsalia indubitate significant, pars adversa tamen absolute negat, se illa protulisse, vel edidisse; pars altera vero id semiplene, vel ita tantum probat, ut revera dubium existat, an pars adversa protulerit illa verba aut signa, necne, causa decidi debet alterius juramento litis decisivo. Cuinam autem parti judex deferre debeat juramentum, actori nempe, seu accusanti alteram de facta sibi promissione matrimonii, an vero reo promissionem neganti, plena cum satisfactione invenies, et colliges ex dictis lib. II, tit. XXIV, *de Jurjurand.* § 6. a. n. 191. quæ breviter capitulare placet. Videlicet, cæteris paribus regulariter reo potius deferendum est juramentum (quod purgatorium communiter vocant, quia purgat et liberat reum ab accusatione, et crimine, aut obligatione sibi objecta) quam actori (cujus juramentum communiter dicitur *suppletorium*, utpote supplens probationem aliunde non plene factam) consequenter, si reus est vir, seu persona æque honesta, ac actor; et actor habet tantum semiplenam probationem pro se, reus vero semiplenam pro sua defensione, vel alias probationem actoris infirmat, aut elidit, reo deferendum erit juramentum purgatorium, per jura et rationes, cit. lib. II, tit. XXIV, n. 192. et seqq. allegatis. Quibus accedit, quod in pari causa melior sit conditio possidentis. c. 65. *de Reg. jur.* in 6. Reus autem est in possessione suæ libertatis. Item, quia « promptiora sunt jura ad

absolvendum, quam condemnandum, » ut dicitur *c. Ex litteris. de Probat.* Cui concordat *l. Arianus. ff. de Action. et probat.* ubi Summarium sic habet: « Promptiores esse debemus ad liberandum, quam ad obligandum. » Hinc est regula 11, juris in 6. « Cum partium jura sunt obscura, reo favendum est potius quam actori: » Nam universaliter cæteris paribus, « Favorabiliores rei potius, quam actores habentur: » etiamsi actor sit fœmina, ut proin illa regula, qua cum aliis Sanchez, lib. I. *de Matrim.* disp. 48, n. 4, illis verbis dat: « In dubio favendum est fœminis, quia simplicius res tractare solent, faciliusque a viris decipiuntur: » universaliter non procedat, et in specie non, quando cætera, uti diximus, sunt paria; tum quia allegati textus, et juris regula indistincte loquuntur, non distinguendo, an actor, vel reus sit fœmina an vir: « ubi autem jus non distinguit, nec nos distinguere debemus, » *l. de Pretio. ff. Publici in re act. et verba generaliter sunt intelligenda, c. Quia circa, 22. de Privileg.*; tum quia privatae doctorum regulæ, ac opiniones contra clara, et universalis juris principia attendi non debent. Accedit, quod fœminæ sæpe pejores esse soleant quam viri, juxta illud Scripturæ. *Melior est iniquitas viri, quam mulier bene faciens.*

50. *Fœminis quando in materia sponsalium deferendum sit juramentum.* — Quod si vero cætera non sint paria, sed reus v. g. sit vilis, infamis, de perjurio suspecta, aut alias non legalis persona; Actor autem persona legalis, et multum honesta, tunc huic potius quam reo suspecto deferendum est juramentum suppletorium, per jura, rationes, et doctores cit. lib. II, tit. XXIV, n. 197. et seqq. allegatos. Dummodo actor prius semiplene suam causam probaverit. Imo in causa sponsalium universaliter loquendo, quotiescumque actor suam intentionem semiplene probat, per unum testem v. g. omni exceptione majorem, reus vero nihil præstat, sed simpliciter negat, actori, et non reo (si sit legalis, et de perjurio non suspectus) deferendum est, etiamsi reus sit æque legalis ac honesta persona ac actor, per jura, rationes, et doctores cit. lib. II, tit. XXIV, n. 195. allegatos. Quibus accedit, quod actore saltem semiplene probante, et reo simpliciter negante, omnia jam non sint paria, sed major præsumptio stet pro actore quam reo, consequenter supra n. 49. allegati juris princi-

pia non procedant. E contra vero ratio et æquitas naturalis dicat, ut iudex illi magis faveat, pro quo major stat præsumptio. Et hoc maxime procedit, quando actor, seu actrix est fœmina: tunc enim locum habet regula Sanchezii supra n. 49, allegata, videlicet, quod, quando fœmina actrix semiplene probat, a reo sibi promissum esse matrimonium, reus vero nihil præstat, sed simpliciter negat, fœminæ potius credendum et favendum, consequenter eidem, et non reo simpliciter neganti deferendum esse juramentum; quia regulariter fœminæ simplicius rem tractare solent, faciliusque a viris decipiuntur.

51. Dicitur autem notanter: « si actor sit persona legalis: » quia, si talis non est, e contra vero talis existat reus, huic potius quam actori deferendum est juramentum; etsi actor semiplene probet, et reus simpliciter negat, uti n. 199. ad finem notavimus. Ratio est, quia personæ, quæ legalis non est, juramentum litis decisorium a iudice deferri non potest, per jura et rationes cit. lib. II, tit. XXIV, n. 180. allegatas.

52. Si contra hactenus dicta iudex alicui parti juramentum defert, pars altera excipere, protestari, et appellare potest; quod si non faciat, sed consentiat, vel ipsamet, prout potest, juramentum parti alteri defert, causam perdit, si pars altera acceptat, atque juramentum præstat, per dicta loc. cit. § 5. et duobus seqq., ubi copiose de juramento litis decisorio.

§ III.

DE SIGNIS, PER QUÆ SPONSALIA CONTRAHI POSSUNT, ET SOLENT; CONTRACTAQUE IN FORO EXTERNO PRÆSUMI DEBEANT.

53. *Sponsalia etiam signis contrahi possunt.* — Non tantum per verba, sed etiam per signa consensum internum exprimentia, contrahi posse sponsalia, concors hodie est doctorum sententia: arg. *c. Cum apud. 21. h. t.* ubi habetur etiam mutum contrahere posse sponsalia, ratio subjungitur: « Cum quod verbis non potest, signis valeat declarare. » concordat *c. Tuæ eod. et c. un. de Desponsat. impub.* in 6. Hinc tantum controversia est, quibus signis contrahantur.

54. *In foro interno spectatur intentio edentis signum.* — Quæritur I. Per quæ signa contrahi possint, et contracta censeantur spon-

salia? Ante responsionem notandum, hic iterum distinguendum esse inter forum internum, et externum. Et quidem pro interno attenditur intentio edentis signum externum, ita ut per quodvis signum contrahi possint, et in foro interno contracta censeantur sponsalia, si tali signo consensum internum contrahendi indicare intendit edens illud, etsi alias talis consensus expressivum non sit, nec pro tali in foro externo habeatur. Et e contra nulla erunt in foro interno sponsalia, etsi edatur signum, communi æstimatione expressivum consensus interni, si edens illud, eodem contrahere, contrahendique consensum indicare non intendebat, ut proin circa forum internum observanda sint illa, quæ de verbis diximus § præced. n. 27. ubi vide H. N.

55. *Quæ signa in genere in foro externo indicent sponsalia.* — Resp. II. Universaliter loquendo pro foro externo, illis signis censeantur, ac præsumuntur contracta esse sponsalia, per quæ concurrentibus circumstantiis, juxta communem intelligentiam, usumque, ac consuetudinem loci, voluntas seu consensus contrahendi exprimi, et manifestari solet. Est communis doctorum. Et ratio est, quia sicut verba, ita et signa, juxta communem usum, locique consuetudinem interpretari debemus in foro externo, nisi aliunde de mente constet. arg. *L. Labeo. ff. de Supell. legat. etc. Ex litteris. il. 1. h. t.* juncta *l. Semper in stipulationibus. 34. ff. de Reg. jur.* ibi: « In stipulationibus, et cæteris contractibus, etc., id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. » Quænam autem sint talia signa, quamvis una regula pro quovis loco assignari non possit, cum, quod in uno loco pro tali signo habeatur, in alio pro tali non reputetur, uti bene advertit Gobath, tract. X, casu 2, n. 72. Tamen dantur quædam signa, quæ concurrentibus certis circumstantiis, pro expressivis consensus contrahendi fere communiter et ubique reputantur. v. g. Immissio et acceptatio annuli in digitum, donatio et acceptio munerum, porrectio manuum, taciturnitas præsentis prolis, dum loco ejusdem parentes sponsalia contrahunt. De quibus singulis regula ponemus quæsitam. Hinc: 56. *Annuli traditio ex se non est sufficiens signum sponsalium.* — Quæritur II. An, et quando immissio et acceptatio annuli in digitum (quam subarrhationem vocant) in foro externo judicanda sit pro sufficienti signo

expressivo consensus contrahendi sponsalia? Resp. I. Immissio et acceptatio annuli in digitum seu subarrhatio ex se loquendo est signum æquivocum, adeo ut si tractatus de sponsalibus non præcesserit, vel speciale quid habeat consuetudo loci, ex ea sponsalia non præsumantur. Sanchez, lib. I, *de Matrim.*, disp. 22. n. 1; Mascardus, *de Probat.* concl. 1024. n. 2. et seqq.; Menochius, lib. III. *de Præsumpt.* 2. n. 1. et seqq.; Abbas, in *c. fin. de Desponsat. impub.* n. 7. cum communi aliorum. Ratio est, quia talis donatio annuli etiam ob alias causas fieri potest, et solet, arg. *c. Illud. 11. de Præsumpt.* v. g. ob turpem, vel etiam castum amorem; aut in signum memoriæ, mutui affectus, aut sub spe futuri matrimonii; ergo. Confirmatur experientia, qua constat, sæpissime ob alios, quam sponsaliorum finem fieri hujusmodi donationem, et acceptationem annuli: ergo. Accedit tribunalium praxis, quæ ex sola hujusmodi donatione de sponsalibus non præsumit, nec judicat, nisi aliud accedat: ergo.

57. *Bene vero, si præcessit tractatus de futuro matrimonio, aut verbum unius.* — Resp. II. Quando de sponsalibus præcessit tractatus vel verbum unius, tunc (nisi aliud exprimat) immissio, seu donatio et receptio annuli, habetur pro consensu alterius, præsumunturque in Foro externo sponsalia, Glossa, in *c. Si inter. 31. h. t. 7. Dicente*; Sanchez, loc. cit. n. 3; Mascardus, loc. cit.; Menochius, loc. cit. n. 4; Abbas, loc. cit. n. 8; Sporer, part. IV, cap. 1, sect. 2, n. 189. cum communi aliorum. Ratio est, quia præcedente tractatu, aut verbo unius de futuro matrimonio, et traditio, et acceptio annuli juxta communem æstimationem hominum habetur pro signo consensus; atqui in foro externo verba et signa accipiuntur, et intelliguntur juxta communem usum et æstimationem, arg. *l. Semper in stipulation. 33. ff. de Reg. jur.* cum concordantiis; ergo.

58. Hinc, si quis præcedente matrimonii promissione alteri parti facta, eidem dat, aut porrigit anulum, et hæc sine contradictione accepta, præsumitur repromittere, et facere sponsalia, etsi nihil dicat. Idem dic in casu, quo etiam absque præcedenti tractatu, aut promissione unius, concomitanter, dum fit annuli porrectio, simul fit promissio aut mentio unius, his, vel æquivalentibus verbis: *Do tibi anulum ad matri-*